e-ISSN 3083-6018

СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК: економіко-правові проблеми

https://www.eu-scientists.com/index.php/sdel

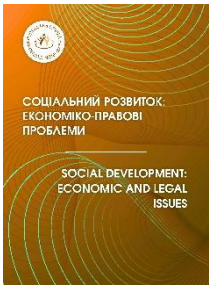

Конфіскація заморожених активів держави-агресора як інструмент відшкодування збитків: міжнародно-правові аспекти

Назарій Т. Пинда [1 *]

[1] *Львівський державний університет внутрішніх справ (Україна). Аспірант кафедри теорії, історії та конституційного права.*

*** *Автор-кореспондент,*** e-mail: Npynda@gmail.com

СТАТТЯ

Дослідницька

10.70651/3083-6018/2025.9.24

Авторське право
© 2025 автора

Цей твір ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства – Некомерційна 4.0 Міжнародна» (CC BY-NC 4.0).

OPEN ACCESS

АНОТАЦІЯ

Російська збройна агресія проти України спричинила масштабні людські, економічні та екологічні втрати, поставивши питання відшкодування збитків у центр міжнародного правового дискурсу. Одним із ключових напрямів пошуку механізмів репарацій є можливість конфіскації заморожених активів держави-агресора як джерела компенсації. Метою дослідження є з'ясування правової природи, передумов і обмежень застосування конфіскації державних і приватних активів Російської Федерації в контексті міжнародного права, а також аналіз міжнародного досвіду реалізації подібних санкційних заходів. Робота ґрунтується на поєднанні методів порівняльно-правового аналізу, системного підходу та міжнародно-правової інтерпретації. Джерельною базою стали акти ООН, ЄС, G7, законодавство США, Канади, Великої Британії, судова практика та аналітичні матеріали міжнародних інституцій. Встановлено, що замороження активів — це форма примусового фінансового обмеження, що блокує використання майна держави-порушника для збереження міжнародного правопорядку. Досвід провідних демократій (Канада, США, Велика Британія, Італія) демонструє ефективність санкційних режимів, проте виявляє системні проблеми координації між органами влади, дублювання процедур і правові колізії між санкційним і кримінальним провадженнями. Аналіз показав, що перехід від заморожування до повноцінної конфіскації ускладнюється дією принципу суверенного імунітету державних активів, високими стандартами доказування незаконного походження майна, а також відсутністю уніфікованих міжнародних процедур. Наголошено, що без створення спеціального міжнародного механізму компенсацій пряме вилучення російських активів може спричинити політико-економічні ризики — зокрема, підрив довіри до світової фінансової системи та валютних резервів. Водночас окремі держави, зокрема Канада, ініціювали нові правові інструменти, які потенційно дозволяють конфіскацію підсанкційного майна в інтересах України. Конфіскація заморожених активів держави-агресора є перспективним, але юридично складним інструментом відшкодування збитків. Її ефективність обмежується чинністю міжнародних принципів імунітету, фрагментарністю правового регулювання та ризиками для глобальної фінансової стабільності. Для України доцільним є створення єдиного координаційного центру, ухвалення спеціального законодавства і ініціювання міжнародного правового механізму, який поєднає санкційні, цивільно-правові та кримінально-правові інструменти. Лише скоординований підхід міжнародної спільноти може забезпечити справедливе відшкодування завданої агресією шкоди та зміцнення системи міжнародного правопорядку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

міжнародне право, санкції, репарації, заморожені активи, конфіскація, суверенний імунітет, міжнародна відповідальність, компенсація збитків.

e-ISSN 3083-6018

SOCIAL DEVELOPMENT: Economic and Legal Issues

https://www.eu-scientists.com/index.php/sdel

Confiscation of Frozen Assets of the Aggressor State as a Tool for Compensation for Damages: International Legal Aspects

Nazarii Pynda [1] *

[1] *Lviv State University of Internal Affairs (Ukraine). Postgraduate Student at the Department of Theory, History and Constitutional Law.*

*** *Corresponding Author,*** e-mail: Npynda@gmail.com

ARTICLE INFO

Research Article

10.70651/3083-6018/2025.9.24

Copyright © 2025 by author

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution—NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

OPEN ACCESS

ABSTRACT

Russian armed aggression against Ukraine has caused large-scale human, economic and environmental losses, placing the issue of compensation for damages at the center of international legal discourse. One of the key directions in the search for reparations mechanisms is the possibility of confiscating frozen assets of the aggressor state as a source of compensation. The purpose of the study is to clarify the legal nature, prerequisites and limitations of the application of confiscation of state and private assets of the Russian Federation in the context of international law, as well as to analyze the international experience of implementing such sanctions. The work is based on a combination of methods of comparative legal analysis, a systemic approach and international legal interpretation. The source base was the acts of the UN, EU, G7, the legislation of the USA, Canada, Great Britain, judicial practice and analytical materials of international institutions. It is established that asset freezing is a form of coercive financial restriction that blocks the use of the property of the offending state to maintain international law and order. The experience of leading democracies (Canada, the USA, the UK, Italy) demonstrates the effectiveness of sanctions regimes, but reveals systemic problems of coordination between authorities, duplication of procedures and legal conflicts between sanctions and criminal proceedings. The analysis showed that the transition from freezing to full-fledged confiscation is complicated by the principle of sovereign immunity of state assets, high standards of proof of the illegal origin of property, as well as the lack of unified international procedures. It is emphasized that without the creation of a special international compensation mechanism, the direct seizure of Russian assets may entail political and economic risks - in particular, undermining confidence in the global financial system and foreign exchange reserves. At the same time, some states, in particular Canada, have initiated new legal instruments that potentially allow the confiscation of sanctioned property in the interests of Ukraine. Confiscation of frozen assets of the aggressor state is a promising, but legally complex instrument for compensation for losses. Its effectiveness is limited by the validity of international principles of immunity, the fragmentation of legal regulation and risks to global financial stability. For Ukraine, it is advisable to create a single coordination center, adopt special legislation and initiate an international legal mechanism that will combine sanctions, civil law and criminal law instruments. Only a coordinated approach of the international community can ensure fair compensation for the damage caused by aggression and strengthen the system of international legal order.

KEYWORDS

international law, sanctions, reparations, frozen assets, confiscation, sovereign immunity, international responsibility, compensation for losses.

1. Вступ

Російська збройна агресія завдала Україні масштабної економічної, інфраструктурної та екологічної шкоди, змусивши бізнес адаптуватися до умов воєнного стану й спричинивши суттєве падіння національної економіки. Блокада морських портів та руйнування логістичних маршрутів призвели до скорочення експорту, особливо агропродукції. Наслідки війни позначилися й на світовій економіці через перебої в торгівлі, зростання цін на енергоносії, паливо та продовольство, що спричинило інфляцію та фінансові труднощі в багатьох країнах. Росія несе повну відповідальність за завдані збитки, які підлягають відшкодуванню, однак потребують створення ефективного міжнародно-правового механізму репарацій. Наразі триває документування військових злочинів для подальшої передачі до Міжнародного кримінального суду, а ЄС та міжнародні інституції підтримують ці процеси. Обговорюється можливість передачі заморожених російських активів Україні як фінансової компенсації, що може стати важливим правовим прецедентом та ключовим елементом повоєнного відновлення держави.

2. Огляд літературних джерел

Проблематика конфіскації заморожених активів держави-агресора набуває дедалі більшої актуальності в сучасному міжнародному праві. У працях Б. Фассбендера [1] розглядаються питання співвідношення санкційних режимів та принципу суверенного імунітету. Р. Колб і А. Тальмон [2] досліджують контрзаходи як форму міжнародно-правової відповідальності держав. К. Шелтон і Д. Орентліхер, а також Ф. Розенфельд [3] аналізують розвиток інституту репарацій у контексті збройних конфліктів та порушень прав людини. І. Брунк [4] і К. Марксен [5] приділяють увагу практичним аспектам санкційної політики й управління замороженими активами. У працях Д. Ховелл [6] висвітлено процедурні аспекти санкційних рішень Ради Безпеки ООН.

Подальший розвиток теоретико-практичних засад конфіскації активів здійснюється у дослідженнях Л. Ф. Демрош [7], С. Рінгаерта [8], О. Гетевей [9], Я. Зелменіса [10] та Дж. Кроуфорда [11]. Вони аналізують проблеми суверенного імунітету, правову природу санкцій, співвідношення міжнародної відповідальності держав і контрзаходів, а також можливість використання репараційного механізму для відшкодування шкоди, заподіяної агресією.

Серед українських науковців О. Задорожній [12], В. Буткевич [13], акцентують на потребі створення спеціального міжнародного компенсаційного механізму для України. Попри наявність значної наукової бази, комплексна модель переходу від заморожування до конфіскації активів залишається недостатньо розробленою.

3. Постановка завдання

Збройна агресія Російської Федерації проти України створила безпрецедентний виклик для міжнародного права, зокрема щодо ефективного відшкодування завданих збитків. Замороження російських активів стало ключовим інструментом колективного тиску, однак їх подальша конфіскація для фінансування відбудови України стикається з низкою правових і політичних обмежень: дією доктрини суверенного імунітету, високим порогом доказування походження майна та відсутністю уніфікованого міжнародного механізму репарацій. Наявна практика потребує теоретичного узагальнення та розроблення правових інструментів, які б поєднували принципи верховенства права, міжнародної відповідальності та ефективного відшкодування шкоди.

4. Методи та матеріали

У дослідженні застосовано порівняльно-правовий, системно-структурний, історико-правовий, формально-юридичний та аналітичний методи для узагальнення міжнародного досвіду конфіскації заморожених активів, аналізу нормативно-правових актів ООН, ЄС, G7, законодавства окремих держав (США, Канади, Великої Британії, Італії) та українських регуляторних документів щодо управління підсанкційним майном.

5. Результати та обговорення

Замороження державних активів являє собою примусовий інструмент правового впливу, що передбачає блокування доступу до майна, яке належить певній державі. Такі обмежувальні заходи зазвичай ініціюються урядами розвинених демократичних країн або міжнародними інституціями як форма фінансового тиску у відповідь на грубі порушення міжнародного права, актів військової агресії чи підтримку терористичних структур. По суті, замороження активів виступає комплексним політичним, економічним і юридичним механізмом, що передбачає тимчасову або безстрокову зупинку будь-яких операцій із майновими, фінансовими або інвестиційними ресурсами держави-агресора, аби унеможливити їх подальше використання на шкоду глобальній безпеці та міжнародному правопорядку.

До об'єктів, які можуть підпадати під такі обмеження, належать активи, розміщені за межами держави-порушника на момент запровадження санкцій. Насамперед ідеться про резерви центрального банку, розміщені в іноземних фінансових установах, запаси золота, цінні папери, кошти у міжнародних фондах, корпоративні пакети акцій державних підприємств у зарубіжних юрисдикціях, прибутки від зовнішньоекономічної діяльності, а також банківські рахунки державних структур і пов'язаних організацій. Правовою основою таких заходів виступають санкційні режими ООН, ЄС або окремих держав, норми внутрішнього законодавства країн, що їх застосовують, а також рішення міжнародних судових органів.

Наслідки замороження активів можуть включати повну заборону на здійснення фінансових операцій, блокування можливості їх передачі чи відчуження, обмеження права користування, подальшу конфіскацію зазначених ресурсів або спрямування отриманих від них коштів на користь осіб, які зазнали шкоди внаслідок агресивної політики держави-порушника. Блокування державних активів зазвичай застосовується як реакція на дії країн, що проводять недемократичну або агресивну політику. Випадок з росією не є унікальним у цьому контексті: аналогічні заходи раніше впроваджувалися щодо Іраку у 1990–1991 рр., Лівії у 2011 р., Ірану з 1979 р. й досі, а також інших держав зі схожою поведінковою моделлю на міжнародній арені [15].

Досвід іноземних держав свідчить про системність проблем, що виникають у разі паралельного застосування санкційних механізмів конфіскації та кримінально-правових процедур, зокрема щодо дублювання арештів і колізій юрисдикцій. У Канаді подолання таких суперечностей забезпечено завдяки законодавчому розмежуванню санкційного стягнення і кримінального арешту майна. У США для координації дій між органами, уповноваженими на розслідування, запроваджено міжвідомчу групу REPO Task Force, що оптимізує обмін інформацією та запобігає дублюванню повноважень. У Великій Британії інструмент unexplained wealth orders дозволяє конфісковувати активи без належного підтвердження їх походження. Латвія врегулювала пріоритетність процедур спеціальним законом, який визначає юрисдикцію судів, а Італія передала повноваження з управління такими активами Міністерству фінансів для запобігання їх знеціненню. Сукупність зазначених прикладів демонструє важливість чіткого нормативного визначення координації між органами влади, пріоритетності процедур та належного управління арештованими активами. Для України доцільним є створення єдиного координаційного центру та ухвалення спеціального законодавства, що забезпечить ефективність санкційної політики з урахуванням перевірених міжнародних підходів [16].

Згідно зі звичаєвими нормами міжнародного права, держава, чим інтересам завдано шкоди міжнародно-протиправним діянням іншого суб'єкта, має право застосовувати контрзаходи, навіть якщо вони формально суперечать міжнародним зобов'язанням [20]. Саме у такому контексті держави-члени ЄС, Велика Британія, США та Канада 26.02.2022 р. ухвалили рішення про блокування активів, пов'язаних із Центральним банком росії, що перебували під їхньою юрисдикцією, до яких згодом приєдналася і Японія, координуючи санкційну політику в рамках G7. США додатково обмежили операції з міністерством фінансів росії, Фондом добробуту та ринком рубля, що може позбавити державу більш ніж половини резервів, а також поширили заходи на коло афілійованих бізнес-структур та олігархів. Велика Британія стала найбільшим центром блокування активів, заморозивши банківські фонди на суму 258,8 млрд фунтів стерлінгів, а також запровадивши низку обмежень для російських громадян і компаній. Попри заклики щодо конфіскації нерухомості, уряд наголосив на непорушності права власності, натомість акцентувавши на системному протидіянні відмиванню коштів через ухвалення

Закону про економічні злочини.

На рівні ЄС ухвалено ініціативи щодо використання заморожених активів для відбудови України, передбачено пошук механізмів управління ними та їх подальшої інвестиції. На цей час Євросоюз заблокував близько 300 млрд євро активів Центрального банку росії та 19 млрд євро приватних фондів, хоча окремі рішення оскаржуються в Суді ЄС. До санкційної коаліції приєдналася також Швейцарія, яка, відмовившись від традиційного нейтралітету, заморозила російські фінансові активи, підтримавши міжнародні зусилля щодо притягнення агресора до відповідальності [17].

Попри те ідея конфіскації російських активів із подальшим спрямуванням цих ресурсів на відновлення економіки України активно обговорюється політиками, правниками та науковцями від початку повномасштабної агресії, на практиці суттєвого поступу не відбулося, що зумовлено низкою правових, політичних та інституційних бар'єрів. В основі нинішньої міжнародної практики покладено механізм заморожування активів, який широко застосовується країнами Заходу та ЄС як санкційний інструмент, спрямований на тимчасове блокування майна підсанкційних осіб до моменту припинення порушником протиправної політики. Однак міжнародне право у цій сфері залишається фрагментарним і не встановлює чітких процедур, що ускладнює перехід від заморожування до безповоротної конфіскації.

Санкційні режими більшості західних країн базуються на низькому порозі включення до списків, що пояснюється тісними зв'язками російського владного апарату з бізнес-елітами, які отримують від держави економічні преференції або підтримують агресивну політику. У свою чергу дозволяє доволі просто блокувати активи приватних осіб і компаній. Водночас конфіскація майна потребує доведення злочинного походження активів, адже пряме позбавлення власності без таких доказів суперечить міжнародним інвестиційним угодам, конституційним гарантіям і принципу верховенства права. Таким чином, високий поріг доказування обмежує можливості масового вилучення коштів і обумовлює використання поодиноких механізмів кримінального переслідування за порушення санкційного режиму.

Додатковим ускладненням є те, що контрзаходи відповідно до міжнародного права мають бути оборотними й припинятися після виконання державою-правопорушником своїх зобов'язань. Треті держави можуть вживати таких заходів лише за умови, що їхньою метою є спонукання агресора припинити порушення та компенсувати завдану шкоду. Передача активів Україні без згоди росії нівелює стимулюючу функцію контрзаходів, а тому розглядається частиною експертного середовища як така, що порушує відповідні норми міжнародного права. Аналогія з конфіскаціями після світових воєн є неприйнятною, адже ті відбувалися після перемоги в умовах установлення нових міжнародних договорів.

На національному рівні окремі держави намагаються створювати власні правові механізми конфіскації. Найбільш просунутою є модель Канади, яка передбачає можливість арешту й подальшого вилучення активів іноземних підсанкційних осіб на підставі загрози міжнародному миру та безпеці. Проте закон піддається критиці через низький поріг доказування та ризик перетворення суду на формальний інструмент легітимації урядових рішень. Водночас інші держави обережні через ризики створення небезпечних прецедентів, які можуть підірвати довіру міжнародних інвесторів та призвести до дзеркальних дій щодо активів їхніх громадян за кордоном.

Проблемним залишається й питання відповідності таких конфіскацій нормам Європейської конвенції з прав людини, яка гарантує право на власність і на справедливе судове провадження. До того ж відсутність єдиної позиції Європейської комісії та необхідність гармонізації національних правових підходів у межах ЄС уповільнюють процес. Міжнародне кримінальне право допускає заморожування та конфіскацію майна фізичних осіб у межах кримінального переслідування, однак лише за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні злочинів, що належать до юрисдикції Міжнародного кримінального суду. Загалом, попри політичну волю та моральну обґрунтованість вимоги, відсутність чіткої й універсальної правової бази, висока планка для доведення злочинного походження активів, ризики підриву міжнародно-правової системи захисту інвестицій, а також необхідність забезпечення оборотності контрзаходів суттєво ускладнюють можливість повноцінної конфіскації російських активів на користь України. Чинники формують комплексне поле перешкод, подолання яких можливе лише шляхом розроблення нових міжнародно-правових норм, узгоджених між

ключовими акторами глобальної безпеки [18].

Провідним чинником, який ускладнює конфіскацію заморожених російських активів, міжнародна спільнота вважає дію доктрини суверенного імунітету майна іноземних державних органів, насамперед центральних банків. Принцип, закріплений у національних правопорядках більшості держав та відображений у Конвенції ООН, гарантує недоторканність державного майна від юрисдикції іноземних судів. Наприклад, законодавство США за загальним правилом забороняє відчуження суверенних активів інших країн. Водночас існували виняткові прецеденти, зокрема вилучення золотовалютних резервів Афганістану, а також дії США щодо Куби чи рішення Великої Британії щодо активів Венесуели, які розглядатимуться окремо. Окрім правових аспектів, партнери України висловлюють занепокоєння можливими економічними наслідками подібних дій, зокрема ризиком перетворення фінансової інфраструктури на інструмент політичного тиску. Побоювання стосуються й того, що створення прецеденту конфіскації суверенних резервів може стимулювати держави відмовлятися від зберігання активів в іноземній валюті, що, у свою чергу, підвищить глобальну фінансову нестабільність. Європейський центральний банк, у своєму застереженні до Європейської комісії, наголосив, що такий крок здатен підірвати довіру до євро як резервної валюти та негативно вплинути на функціонування європейських фінансових ринків.

Як потенційне джерело компенсацій Україні розглядаються також приватні активи осіб, афілійованих із російським політичним режимом. На відміну від суверенних активів, іноземні юрисдикції мають ширший спектр правових інструментів для обмеження чи вилучення майна фізичних та юридичних осіб. Нині санкції у формі блокування активів запроваджено проти понад 14 тисяч суб'єктів у США, ЄС, Великій Британії, Канаді, Швейцарії, Японії, Австралії та інших країнах, що спрямовано на посилення політичного тиску на коло наближених до кремлівської влади. Водночас санкції переважно не передбачають автоматичної конфіскації, адже є політичним механізмом, а не інструментом зміни права власності.

Разом із тим окремі держави вже ініціювали спеціальні законодавчі рішення, спрямовані на вилучення підсанкційних активів і спрямування їх Україні. Зокрема, Канада внесла поправки до «Закону про спеціальні економічні заходи», якими передбачено можливість конфіскації як державних, так і приватних активів у разі серйозного порушення міжнародного миру й безпеки, системних порушень прав людини, а також значної корупційної діяльності за участю іноземних громадян. Такі правові інструменти демонструють тенденцію до поступового формування нових міжнародно-правових підходів щодо відповідальності держав-агресорів [19].

Пропозиція безпосередньо передати заморожені суверенні резерви рф на потреби відновлення України полягає в переадресації коштів, що зберігаються на рахунках іноземних банків, на відшкодування завданих збитків. З практичної точки зору це – прямий і зрозумілий механізм: він реалізує принцип «шкоду має відшкодовувати той, хто її спричинив». Водночас така модель стикається з найсерйознішими запереченнями міжнародної спільноти. Головна юридична перешкода – доктрина суверенного імунітету державного майна, закріплена в національних правових режимах і міжнародних актах, яка зазвичай захищає активи центральних банків від відчуження іноземними судами. Існують також значні політико-економічні ризики: створення прецеденту конфіскації суверенних резервів може стимулювати відмову держав від утримання резервів у іноземних валютах, підірвати довіру до світової платіжної інфраструктури, викликати відплив інвестицій та валютну волатильність, а також спровокувати дзеркальні заходи з боку ураженої держави.

На практиці жодна з країн, де зосереджені резерви російського центробанку, поки що не здійснила масової передачі таких активів. Деякі юрисдикції рухаються в цьому напрямі законодавчо: Канада прийняла норми, що теоретично дозволяють конфіскувати російські активи; у Великій Британії та США зареєстровано законопроєкти (зокрема британський проєкт щодо конфіскації державних активів РФ та американський REPO Act), які передбачають механізми вилучення й спрямування коштів на допомогу Україні та відбудову.

Перевага прямої передачі – значні й оперативні ресурси для відновлення; недолік – радикальне вторгнення у право власності й відповідні правові колізії. Прихильники аргументують, що крайня жорстокість і міжнародні правопорушення рф виправдовують жорсткі контрзаходи; опоненти ж наголошують на необхідності дотримання принципів імунітету, правових гарантій та уникнення довгострокових негативних наслідків для міжнародної

фінансової системи. Існує також думка, що юрисдикційний імунітет захищає передусім судові процеси, тож позасудові рішення виконавчої чи законодавчої влади можуть бути інструментом реалізації контрзаходів — але це породжує додаткові правові й політичні ризики [20].

Процедура вилучення активів у межах санкційного механізму, хоча й формально врегульована законодавством, на практиці стикається з низкою системних викликів, які перешкоджають її ефективному застосуванню. Дані Департаменту санкційної політики Міністерства юстиції України та аналіз функціонування АРМА свідчать про потребу усунення комплексних регуляторних, процедурних та інституційних перешкод. Однією з центральних проблем є невизначеність правового режиму активів, щодо яких уже застосовані санкції, але ще не ухвалене судове рішення про конфіскацію. У такій ситуації майно фактично опиняється поза межами чіткого правового контролю: АРМА часто уникає його прийняття в управління через відсутність належно визначених повноважень без відповідного судового рішення. Додаткові труднощі формує дублювання функцій різними державними інституціями, серед яких Міністерство юстиції, АРМА, Фонд державного майна, органи виконавчої служби та інші. Відсутність узгодженого алгоритму дій спричиняє затримки на кожному етапі – від накладення арешту до продажу активів.

Суттєвим ускладненням є також конкуренція юрисдикцій між санкційним та кримінальним провадженнями щодо одного й того самого об'єкта. У практиці трапляються випадки, коли майно одночасно підпадає під санкційне вилучення за рішенням РНБО та арешт у межах кримінальної справи. У такій ситуації Вищий антикорупційний суд, навіть за наявності правових підстав, позбавлений можливості реалізувати відповідне рішення, оскільки виконавча служба не має повноважень продавати активи, арештовані за КПК. Водночас правоохоронні органи, які ініціювали кримінальне провадження, нерідко не здійснюють оперативного узгодження дій з Міністерством юстиції, що сприяє «зависанню» майна між юрисдикціями. Таке становище унеможливлює подальшу реалізацію активів через Фонд державного майна та призводить до їх втрати економічної вартості, особливо якщо вони є швидкозношуваними або потребують спеціалізованого догляду. Подібні випадки демонструють необхідність законодавчого врегулювання пріоритетності застосування санкційного механізму або впровадження чіткого інструментарію розблокування активів шляхом координації між органами розслідування та Міністерством юстиції. Наявність таких юридичних колізій істотно ускладнює ефективне стягнення майна на користь держави та нівелює потенціал санкцій як інструменту економічного впливу.

6. Висновки

Узагальнюючи викладене, замороження та потенційна конфіскація державних і приватних активів, пов'язаних із російським режимом, виступають складним, багаторівневим інструментом міжнародного правового впливу, спрямованим на протидію агресії та відшкодування завданих збитків. Хоча наявна міжнародна практика демонструє широку підтримку санкційної політики, її подальша імплементація наштовхується на суттєві правові, політичні та економічні перешкоди. Ключовими серед них є дія доктрини суверенного імунітету державних активів, високі стандарти доказування незаконного походження майна, відсутність уніфікованих міжнародно-правових процедур переходу від тимчасового блокування до безповоротної конфіскації, а також ризики підриву довіри до глобальної фінансової інфраструктури. Додатково ефективність механізму обмежується внутрішніми колізіями національних юрисдикцій, дублюванням повноважень органів державної влади та недостатньою координацією компетентних інституцій, що призводить до затримок, знецінення активів і неможливості їх своєчасного використання. Водночас міжнародний досвід свідчить про поступове формування нових правових інструментів, які розширюють можливості держав щодо стягнення підсанкційного майна, а також посилюють відповідальність держав-агресорів.

Отже, подальша ефективність санкційної політики щодо російських активів потребує гармонізації законодавства, створення чітких координаційних механізмів, розроблення нових міжнародних норм та політичного консенсусу між ключовими акторами. Лише комплексний, скоординований підхід здатний забезпечити дієве стягнення ресурсів на користь постраждалих держав і зміцнити міжнародний правопорядок у контексті сучасних викликів безпеці.

References

1. Fassbender, B. (2006). *Targeted sanctions imposed by the UN Security Council and due process rights: A study commissioned by the UN Office of Legal Affairs*. United Nations. https://www.un.org/law/counsel/Fassbender_study.pdf
2. Talmon, S. (2003). The duty not to "recognize as lawful" a situation created by the illegal use of force or other serious breaches of a jus cogens obligation: An obligation without real substance? *International and Comparative Law Quarterly, 52*(1), 99–126. https://doi.org/10.1093/iclq/52.1.99
3. Rosenfeld, F. (2010). Collective reparation for victims of armed conflict. *International Review of the Red Cross, 92*(879), 731–758. https://doi.org/10.1017/S1816383110000494
4. Brunk, I. W. (2023). Central bank immunity, sanctions, and sovereign wealth funds. *The George Washington Law Review, 91*(6), 1616–1658. https://scholarship.law.vanderbilt.edu/faculty-publications/1401
5. Marxsen, C. (2018). Unpacking the international law on reparation for victims of armed conflict. *Zeitschrift für Ausländisches Öffentliches Recht und Völkerrecht, 78*(3), 521–540. https://www.zaoerv.de/78_2018/78_2018_3_a_521_540.pdf
6. Hovell, D. (2016). *The power of process: The value of due process in Security Council sanctions decision-making*. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198717676.001.0001
7. Damrosch, L. F. (2011). Changing the international law of sovereign immunity through national decisions. *Vanderbilt Journal of Transnational Law, 44*(5), 1185–1218. https://scholarship.law.columbia.edu/faculty_scholarship/3279
8. Ryngaert, C. (2013). Embassy bank accounts and state immunity from execution: Doing justice to the financial interests of creditors. *Leiden Journal of International Law, 26*(1), 73–88. https://doi.org/10.1017/S0922156512000659
9. Hathaway, O. A., Mills, M. M., & Poston, T. M. (2024). War reparations: The case for countermeasures. *Stanford Law Review, 76*(5), 971–1050. https://www.stanfordlawreview.org/print/article/war-reparations-the-case-for-countermeasures/
10. Zelmenis, J. (2023). Legal basis of sanctions against Russia and asset confiscation. *Socrates, 27*(1), 74–80. https://doi.org/10.2139/ssrn.4548945
11. International Law Commission. (2001). *Draft articles on responsibility of states for internationally wrongful acts, with commentaries*. United Nations. https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf
12. Zadorozhnii, O. V. (2015). Normatyvnyi zmist pryntsypu dobrosovisnoho vykonannia mizhnarodnykh zoboviazan u suchasnomu mizhnarodnomu pravi [Normative content of the principle of good faith in fulfilling international obligations in contemporary international law]. *Pravo i Suspilstvo, (4)*, 13–21. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_4%284%29__5 (in Ukraine)
13. Butkevych, O. V. (2010). Mizhnarodne pravo KhKhI st.: Utverdzhennia kontseptsii "zhyvoho prava" [International law in the 21st century: Establishing the concept of "living law"]. *Almanakh Mizhnarodnoho Prava*, (2), 37–47. http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp_2010_2_6 (in Ukraine)
14. *Povernennia aktyviv: Mizhnarodne pravo ta dvostoronne spivrobitnytstvo* [Asset recovery: International law and bilateral cooperation]. (2023, February 6). *Yurydychna Praktyka*. https://pravo.ua/povernennia-aktyviv-mizhnarodne-pravo-ta-dvostoronnie-spivrobitnytstvo/ (in Ukraine)
15. Khoma, N. (2025). Zamorozhennia ta konfiskatsiia aktyviv yak instrumenty mizhnarodnoho tysku na derzhavy-ahresory [Freezing and confiscation of assets as instruments of international pressure on aggressor states]. *Istoryko-Politychni Problemy Suchasnoho Svitu*, (51), 46–58. https://doi.org/10.31861/mhpi2025.51.46-58 (in Ukraine)
16. Zakharov, S. V. (2025). Prymusove vyluchennia aktyviv derzhavy-ahresora: Vid teorii do pravozastosovnoi praktyky [Forced seizure of aggressor state assets: From theory to legal practice]. *Ekonomichna Teoriia ta Pravo, 2*(61), 119–136. https://doi.org/10.31359/2411-5584-2025-61-2-119 (in Ukraine)

17. Yakovyuk, I. V., & Turenko, A. Y. (2023). Konfiskatsiia rosiiskykh aktyviv dlia vidnovlennia Ukrainy: Pravovi problemy realizatsii [Confiscation of Russian assets for Ukraine's recovery: Legal challenges of implementation]. *Problemy Zakonnosti*, (161), 6–29. https://doi.org/10.21564/2414-990X.161.277365 (in Ukraine)
18. Konfiskatsiia rosiiskykh aktyviv: Yurydychni, pravozakhysni ta politychni obmezhennia [Confiscation of Russian assets: Legal, human rights, and political constraints]. (2024, November 3). *Ukrinform*. https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/4066729-konfiskacia-rosijskih-aktiviv-uridicni-pravozahisni-ta-politicni-obmezenna.html (in Ukraine)
19. Khutor, T., Karnaukh, B., Klymosiuk, A., & Riabchenko, T. (2023). *4 sposoby, yak rosiiski hroshi mozhut posluzhyty vidshkoduvanniu shkody, zavdanoi viinoiu* [Four ways Russian funds can be used to compensate for war-related damages]. Institute of Legislative Ideas. https://www.ili.org.ua/news/4-sposoby-yak-rosiyski-groshi-mozhut-posluzhyty-vidshkoduvannyu-shkody-zavdanoyi-viynoyu (in Ukraine)
20. Criddle, E. J. (2013). Humanitarian financial intervention. *European Journal of International Law, 24*(2), 583–615. https://doi.org/10.1093/ejil/cht037
21. Hadjiemmanuil, C. (2024). Economic and financial sanctions in international law: Nature, sources, and reviewability. In C. Zilioli, R. Bismuth, & L. Thévenoz (Eds.), *International sanctions: Monetary and financial law perspectives* (pp. 1–30). Brill Nijhoff. https://doi.org/10.2139/ssrn.4774929
22. Körtl, C., & Chbib, I. (2024). Illicit enrichment in Germany: An evaluation of the reformed asset recovery regime's ability to confiscate proceeds of crime. *International Review of Law and Economics*, (80), 106230. https://doi.org/10.1016/j.irle.2024.106230
23. Helfer, L. R., Rose, C., & Brewster, R. (2023). Flexible institution building in the international anti-corruption regime: Proposing a transnational asset recovery mechanism. *American Journal of International Law, 117*(4), 559–600. https://doi.org/10.1017/ajil.2023.32